

учасники наукового зібрання перейшли до обговорення заслуханих доповідей у режимі “круглого столу” та подальшого прийняття спільної резолюції на основі підсумків колективної дискусії. Із заключним словом до присутніх освітян звернувся фундатор наукової школи та автор модульно-розвивальної системи навчання, професор *Анатолій Васильович Фурман*, котрий зазначив, що досвід фундаментального експериментування дав змогу виявити реальну перепону на шляху впровадження інноваційних моделей навчання, якою є усталена педагогічна свідомість. Для зміни останньої потрібно сутнісно перепідготувати вчителя – із педагога-предметника він має стати ще й професійним психологом і дослідником. Лише за цієї умови можна бути впевненим,

що пропоновані ідеї і концепції, технології та засоби дадуть українським освітянам, які почасти втратили ідеали і сенс щоденної учительської праці, відчутну громадську, фахову та особистісну користь. Тим більше, що нова система обстоює соціально-культурну участь учителя і учня в державотворенні кожного моменту їхньої міжсуб'єктної взаємодії. Тоді в неї є шанс перетворитися на *філософію сучасного шкільництва* й одержати конкретне втілення у вигляді світоглядної програми дій педагогічних колективів.

Андрій ГІРНЯК,
кандидат психологічних наук,
м. Харцизьк – м. Тернопіль

ПАРИТЕТНА ОСВІТНЯ ВЗАЄМОДІЯ У СИСТЕМІ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

15 грудня 2006 року в м. Харцизьку Донецької області, у стінах різнопрофільного ліцею №1 відбувся Всеукраїнський семінар на тему: *“Організація безперервної освітньої взаємодії за інноваційною технологією модульно-розвивального навчання”*, що зібрав близько півсотні науковців, посадовців високого рангу, управлінців та освітян середніх навчальних закладів області, представників інноваційних шкіл з різних куточків України. Метою семінару було наукове узагальнення експериментального досвіду з упровадження інноваційної оргтехнології модульно-розвивального навчання в освітній простір Харцизького різнопрофільного ліцею №1, а головним завданням – презентація форм, способів і технік гармонізації взаємостосунків між учителями і учнями за допомогою програмово-методичних та оргтехнологічних засобів такого навчання. Його організаторами виступили Інститут експериментальних систем освіти в особі директора, доктора психологічних наук, професора *А.В. Фурмана*, Харцизький відділ освіти в особі завідувача *М.М. Матвея*, Харцизький міський методичний кабінет в особі завідувачки *Н.А. Беспалової*, Харцизький різнопрофільний ліцей в особі директора *Л.В. Аксьонової*.

Відкриття науково-практичного семінару розпочалось із привітання директора ХРЛ №1 Аксьонової *Лідії Володимирівни*, котра поділилася спогадами про запровадження модульно-розвивального навчання у їхній тоді ще загальноосвітній школі №24. Вона зазначила, що, проаналізувавши роботу школи з 1991 до 1999 років, педколектив зіткнувся з потребою реформування освітньої діяльності закладу, оскільки організація навчально-виховного процесу йшла не від учня, а до учня, прирікаючи останнього на пасивність, неприйняття учіння, негативне ставлення до нього. Отож, згідно з наказом міськво №361 від 29.08.2000 року “Про дозвіл та забез-

печення експериментальної діяльності в ЗОШ №24”, розпочалась експериментальна діяльність навчального закладу за темою *“Інноваційне програмово-методичне забезпечення модульно-розвивального навчання”* під керівництвом професора *Фурмана Анатолія Васильовича*. Епіцентром навчального процесу став не зміст певної дисципліни, а *розвивальна взаємодія педагога і класу*, а предметом пізнання для вихованців – весь соціально-культурний досвід людства. Якщо традиційна освітня модель передбачала спілкування учня з розумним учителем, то модульно-розвивальна була зорієнтована на спілкування школяра з педагогом-дослідником-пси-

хологом як духовним наставником, що, природно, сприяє становленню наступника як гармонійно розвиненої самодостатньої особистості.

Організація безперервної освітньої взаємодії між учителем і учнем за інноваційною технологією передбачає надання останньому права вибору із усвідомленням відповідальності за нього. Відтак, як відмітила Л.В. Аксьонова, педагоги ліцею прагнуть не лише давати знання, а й показувати їх межі, ставити перед школярами проблемні завдання, розв'язання яких не обмежується матеріалом навчального курсу. І, звичайно, тут не обійтися без зворотного зв'язку з наступниками, тому вчителі і відстежують настрій вихованців, ступінь їхнього зацікавлення змістом, рівень розуміння та привласнення знань, вироблення вмій та навичок, дотримання норм та обстоювання цінностей. Ритм, темп і складність навчання узгоджуються з можливостями дітей таким чином, щоб вони змогли відчувати свою успішність, прагнули до самопізнання, самореалізації власних здібностей.

Доповідка підсумувала, що довгостроковий експеримент розрахований на 12 років. ХРЛ №1 пройшов лише перший шестирічний період, головним завданням котрого був поетапний перехід школи від інформаційно-пізнавальної (класно-урочної) моделі навчання до духовно зорієнтованої (модульно-розвивальної) через: 1) розробку нового змісту освіти за проблемно-модульною програмою, що складається з таких компонентів як граф-схеми навчальних курсів, наукові проекти навчальних модулів, сценарії навчальних занять, розвивальні міні-підручники, освітні програми самореалізації учнів та 2) впровадження інноваційної технології модульно-розвивального навчання – функціонування повного циклу освітнього метапроцесу за восьми етапами модульно-розвивальної взаємодії під час вивчення усіх навчальних предметів у ліцеї.

Заступник директора з науково-експериментальної роботи Кир'янова Ірина Василівна відмітила, що науково-методична робота у ХРЛ №1 спрямована на інтеграцію експериментальної діяльності педколективу з впровадження в навчально-виховний процес інноваційної модульно-розвивальної системи навчання А.В. Фурмана та його участь в оновленні системи регіональної і національної освіти загалом. У 2005–2006 навчальному році створено педраду-практикум “Педагогічний супровід формування провідних життєвих компетентностей учнів ліцею за умов модульно-розвивального навчання”, що передбачив проведення: 1) науково-педагогічного семінару “Формування основних груп компетентностей школярів у контексті реалізації компетентнісного підходу до навчання” (07.11.2005); 2) місячник відкритих модульно-розвивальних занять з метою відстеження організації педагогами діяльності учнів щодо формування різних груп компетентностей (грудень 2005 р.); 3) колективне обговорення реалізації компетентнісного підходу у навчанні ліцеїстів за умов модульно-розвивальної освіти на засіданні педради (січень 2006 р.). У квітні 2006 року проведено психолого-педагогічну декаду “Творення позитивної Я-концепції в інноваційному

освітньому процесі”, що стала завершенням психологічного дослідження школярів за методиками ІЕСО і передбачала підвищення психолого-педагогічної грамотності педколективу з даної проблеми.

Робота за модульно-розвивальною системою навчання, як підкреслила доповідка, дає позитивні якісні зміни у навчально-виховному процесі та сприяє професійній творчій самореалізації педагогів. Про це свідчать такі факти: 1) подання творчих доробок вчителя історії Л.М. Буряченко на Міжнародну виставку “Сучасна освіта в Україні - 2006” у номінації “Упровадження нових форм організації навчально-виховного процесу”; 2) наявність публікацій у фахових виданнях (І.В. Кир'янова, А.Ф. Михайловська); 3) участь педагогів І.В. Кир'янової (біологія), Г.С. Колбей і Л.Є. Оболоніної (початкова школа) у міському конкурсі розробок найкращих занять з формування здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я дітей і підлітків у процесі викладання.

Ірина Василівна зазначила, що реалізація інтелектуально-творчого потенціалу учнів ліцею у 2005–2006 н.р. стабільно висока, адже останні є постійними активними учасниками: 1) Міжнародної математичної олімпіади “Кенгуру” (23 учні); 2) Всеукраїнської олімпіади з фізики “Левеня” (96 ліцеїстів); 3) Всеукраїнського інтерактивного конкурсу “Колосок” (53 школярі); 4) обласної математичної олімпіади “Золотий ключик” (55 осіб). Окремо доповідка відмітила здобутки учня 9 класу Колесникова Сергія, котрий став дипломантом і переможцем Всеукраїнської олімпіади з екології, а за свій екологічний проєкт старшокласник отримав бронзову медаль на 14-ій Міжнародній екологічній олімпіаді у Стамбулі.

Підсумовуючи сказане, І.В. Кир'янова наголосила, що у 2006–2007 н.р. науково-методична робота ХРЛ №1 буде спрямована на організацію продуктивної пошуково-дослідної діяльності колективу згідно з принципами модульно-розвивального навчання у контексті оновленого змісту Концепції розвитку навчального закладу і завдань експериментальної роботи на новому шестирічному етапі.

Заступник директора з навчально-виховної роботи Кочергіна Світлана Федорівна зауважила, що з 1980 року їхній заклад працює за різними експериментальними системами, однак модульно-розвивальне навчання вперше продемонструвало психологічний супровід експериментування. Позитив впровадження інноваційних умов простежується у зростанні показників інтелектуального та особистісного розвитку вчителів та учнів. На початковому етапі фундаментального експерименту рівень інтелектуального розвитку педагогічного колективу становив 70 %, а учнівського – 62 %, у той час як сьогодні – 81% і 80% відповідно. Психологічна грамотність наставників була 50%, а за останні шість років збільшилася до 100%. Отож, у ХРЛ №1 експериментальна діяльність, як відмітила доповідка, ефективно розгортається за трьома основними напрямками – теоретична база, технологія, система обстеження.

Із привітаннями та побажаннями успішного впровадження фундаментального експерименту до учасників зібрання звернулися: заступник завідувача Харцизького

Таблиця

Зведені результати ефективності модульно-розвивальних занять у ХРА №1

№ з/п	Клас	Предмет	Тема	Етап (тип м-м)	Вчитель	Ефективність заняття, %		
						з боку учнів	з боку учителя	загалом
1	5-А	Укр. мова	РЗМ. Оповідання про випадок із життя	О-С, А-П	Кононенко Н.О., I категорія	62,5	78,6	70,5
2	5-Б	Історія України	Княжа Русь-Україна	2 С-У	Буряченко Л.М., вчитель-методист	90,0	82,0	86,0
3	5-В	ОТМ, музика	Мова слова, музикального і образотворчого мистецтва	2 С-У	Мартьянова В.Ф., II категорія Жданова М.С., I категорія	78,2	64,2	72,1
4	6-А	Математика	Відношення і пропорції. Розв'язання задач	2 А-П	Михайловська А.Ф., вчитель-методист	76,0	71,0	73,5
5	6-Б	Англ. мова	Їжа. Здорове харчування	2 А-П	Погромська Л.М. I категорія	69,0	78,0	73,5
6	6-Г	Укр. мова	Іменник. Узагальнення	2 С-У	Ткаченко М.В., I категорія	64,7	68,0	66,4
7	8-А	Геометрія	Теорема Піфагора. Косинус кута	У-М, З-П	Заставна Н.М., вища категорія	62,0	71,0	66,8
8	9-А	Технічна праця	Основні відомості про деревину. Визначення порід деревини із запропонованих зразків	У-М, З-П	Колісниченко В.М., I категорія	69,4	76,8	73,1
9	9-Б	Англ. мова	Домашнє читання: С. Моем «Лорд Маунтдраго»	2 А-П	Маркова О.А., I категорія	71,0	76,4	73,7
10	10-А	Психологічний тренінг з Гармонізації «Я-концепції піцеїстів»	Твій стиль спілкування в суспільстві	2ЧЗ0	Черних Л.Г., психолог	71,9	73,2	72,5
11	10-Б	Інформатика	Команда вибору Запис алгоритмів з використанням галузень, циклів. Перевод алгоритмів на мову програмування	З-П, О-С	Кочеткова Н.Ф., вчитель-методист	62,0	72,0	67,0
12	11-А	Світова художня культура	Мистецтво 18 століття	2 А-П	Губенко І.О., II категорія	75,8	84,5	80,2
13	11-В	Біологія	Генетичні ситуації	2 С-У	Кир'янова І.В., вчитель-методист	78,1	71,5	74,8
14	3-А	Математика	Запис і визначення трьохзначних чисел	2 О-С	Колбей Г.С., I категорія	71,5	69,8	70,6
15	3-Б	Русский язык	Части речи. Повторение изученного во 2 классе	А-П	Полторацька О.І., вища категорія	76,3	72,4	74,3
16	4-Б	Математика	Перемноження багатозначних чисел на однозначні	2 С-У	Лискова І.М., вища категорія	78,0	80,3	79,2
17	4-В	Українське читання	М. Чумарна «Казка про друга»	З-П, О-С	Наволокіна Т.В., вища категорія	77,0	74,4	75,7

міського відділу освіти **Серебрякова Ольга Миколаївна**; старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання Донецького обласного інституту післядипломної освіти **Бухлова Наталія Василівна**; методист Харцизького міського методичного кабінету **Пархоменко Маргарита Тимофіївна**; заступник директора з науково-методичної роботи, вчитель-методист Київського ліцею № 157 **Козлова Тамара Василівна**.

Художньо-музичне привітання учнів ліцею “Донецчина – мій рідний край” підтвердило, що за умов модульно-розвивального навчання школярі мають змогу повно реалізовувати і розвивати свої природні здібності. Присутнім випала нагода ознайомитися з талановитими ліцеїстами, насолодитися оригінальними музичними творами юних скрипалів із шкільного оркестру, чудовим виконанням українських пісень. Приємною несподіванкою для гостей семінару стали перегляд вистави “Красуня і чудовисько” та композиції “Модульно-розвивальне навчання: як все розпочиналося” за участю старшокласників ХРІ №1, котрі продемонстрували ще й свій театральний хист. Водночас учасники зібрання ознайомилися з виставкою авторських творчих розробок учителів ліцею з інноваційного програмово-методичного забезпечення.

Наступним етапом роботи семінару було *відвідування модульно-розвивальних занять*. Усі присутні мали добру нагоду на практиці побачити проведення міні-модулів за заздалегідь розробленими освітніми сценаріями. Фундатором інноваційної системи освіти, професором **Анатолієм Васильовичем Фурманом** була презентована бланкова методика “*Психолого-педагогічна експертиза ефективності розвивальної взаємодії вчителя і учнів*”, за допомогою якої визначалися узагальнені відсотки реалізації учителями й учнями розвивального потенціалу модульних занять, особливості психоемоційного клімату у класі (табл.).

Надзвичайно захоплювальним було заняття із *світової художньої культури* в 11-А класі на тему “Мистецтво 18 століття” (адаптивно-перетворювальний етап). Учителька **Губенко І.О.**, використавши інноваційну технологію, розмаїття форм, методів і прийомів роботи, домоглася переведення учнівських знань у норми, норм – у цінності, а останніх – у психодуховні форми. Одним із завдань міні-модуля було формування вміння осмислювати феномен художньої свідомості класицизму у живописі Ж.-Л. Давіда і Д. Левицького та визначити духовно-естетичний вплив мистецтва 18 століття на становлення особистості юнаків і дівчат. Старшокласники здійсню-

вали рефлексію та словесну артикуляцію естетичних переживань, що свідчить про їхню інтенсивну внутрішню роботу, саморозвиток та первинність психолого-педагогічного змісту розвивальної взаємодії на занятті.

Позитивне враження на учасників семінару справив *психологічний тренінг із гармонізації Я-концепції ліцеїстів* за темою “Твій стиль спілкування у суспільстві”, проведений у 10-А класі. Психолог **Черних Л.Г.** уміло використала релаксаційну техніку та музичний супровід задля зняття психоемоційного напруження в учнів під час виконання та обговорення вправ. Тренер презентувала екзистенційний підхід на занятті, дотримання правил відкритості, активності, добровільності та відповідальності. Особливий інтерес викликало оригінальне бачення старшокласниками Я-теперішнього, Я-майбутнього та Я-соціального у процесі виконання вправи “Скульптура”.

На підсумковому етапі гості зібрання заслухали звернення наукового керівника експерименту, професора **Фурмана Анатолія Васильовича**, котрий проаналізував відмінності між традиційною та модульно-розвивальною системами навчання. Хоча це дві освітні системи, однак перевага інноваційної полягає передусім у *паритетності освітньої співпраці вчителя та учнів* (знання, уміння, норми і цінності), а також у наявності безперервної розвивальної взаємодії під час проходження учасниками освітнього процесу основних періодів та етапів модульно-розвивального циклу, насамперед у первинності психолого-педагогічного змісту над навчально-предметним, програмово-методичним, управлінсько-технологічним. Кожен період активізує певну універсальну форму *культуротворення*: інформаційно-пізнавальний – навчання, нормативно-регуляційний – виховання, ціннісно-естетичний – освіти, спонтанно-духовний – самореалізації. Саме остання фаза модульно-розвивального циклу сприяє розгортанню внутрішньої роботи учня, стимулює виникнення глибокого інтересу, коли наступники починають творити спонтанно. “зсередини себе”. А основне завдання педагога при цьому – зафіксувати депланації, які відбуваються у власному психодуховному світі наступників. **Анатолій Васильович** побажав усім присутнім творчої наснаги, добра, злагоди, внутрішньої гармонії та активної співпраці на етапі чергового зібрання наукової школи.

Ірина РЕВАСЕВИЧ,
кандидат психологічних наук,
м. Харцизьк – м. Тернопіль